

Kako lezbijske obitelji mijenjaju koncept očinstva?

Ilustracija: VF/Canva

Stručna literatura o razvoju i odgoju djece sve do 1980-ih bila je fokusirana na ulogu majke, dok je figura oca bila zapostavljena, odnosno nije se smatralo da uključenost oca u odgoj ima presudne posljedice na razvoj i socijalizaciju djeteta. Očinstvo je kroz povijest, piše **Ana Maskalan**, imalo različita značenja – od rimskih patricija i crkvenih otaca do modernih hranitelja obitelji – i ta su značenja oblikovala naše shvaćanje maskuliniteta, muških uloga i muškog identiteta. Ipak, većinu povijesti uloga muškarca nije podrazumijevala

odgoj djeteta (osim u vidu simboličke figure autoriteta), a kamoli osjećaje ljubavi i nježnosti. Upravo u tome je, piše Maskalan, tragedija tradicionalnog očinstva: položaj moći te pozicija vođe “lišila je očeve mogućnosti emocionalnog povezivanja s onima koji su im podređeni – žene i djeca.”

Međutim, u posljednjih nekoliko desetljeća očinstvo je postalo predmetom znanstvenog i popularnog interesa, ali i javnih politika, stoga možemo govoriti o fenomenu “novog očinstva” i to prvenstveno u kontekstu aktivnog očinstva – veće uključenosti oca u skrb o djetetu i općenito u obiteljske i kućanske obaveze. Moderno očinstvo prepoznaje važnost iskazivanja emocija, brižnosti i interesa za dijete; dapače, danas smatramo da je veća uključenost očeva u odgoj korisna ne samo za dijete i oca, već i za ženu (jer otac preuzima dio poslova skrbi) i društvo općenito, a takav stav, piše Maskalan, “predstavlja transgresiju uobičajenih i tradicionalnih oblika maskuliniteta.”

Novo očinstvo ima minimalno tri komponente: uključenost (očevi ostvaruju izravan kontakt i neposrednu interakciju s djetetom u kontekstu brige, igre ili slobodnog vremena); dostupnost i prisutnost; te odgovornost (otac osigurava resurse i sudjeluje u organiziranju i planiranju života djeteta).^{*} Upravo ove komponentne pokazale su se relevantnima za pozitivne ishode u područjima društvenog, emocionalnog, kognitivnog i akademskog razvoja. Istraživanja pokazuju da i sami očevi smatraju da djeca imaju koristi od promjene očinskih stavova i ponašanja, kao i od veće uključenosti očeva u odgoj i svakodnevne interakcije s djetetom.[†]

Ipak, sociološke, psihološke i druge analize novog očinstva uglavnom se fokusiraju na ulogu oca unutar *heteroseksualne* obitelji. Zato, primjerice, slovenska sociologinja **Alenka Švab** temi novog očinstva prilazi iz drugačije, šire perspektive. “Ključne inovacije u očinskim

identitetima, ulogama i praksama događaju se izvan ‘klasične’ očinske uloge,” piše Švab, tvrdeći kako upravo obitelji koje nisu zasnovane na heteroseksualnoj matrici najviše redefinišu moderno očinstvo, ali i majčinstvo. Pritom važnu ulogu imaju istospolni parovi koji se odluče zasnovati obitelj te pritom stvaraju nove prakse i odnose. Švab objašnjava da trebamo uzeti u obzir i faktore kao što su utjecaj društvenih normi na privatni život i intimnost, razvoj i veća dostupnost reproduktivnih tehnologija (npr. medicinski pomognuta oplodnja), općenito restrukturiranje koncepta privatnosti, kritičko promišljanje rodni uloga i, konačno, rastuće društveno prihvaćanje LGBT osoba i duginih obitelji.

U svom članku “Novi oblici roditeljstva: Očinstvo i roditeljstvo u lezbijskim obiteljima,” Švab analizira kako lezbijske obitelji podrivaju i transformiraju postojeće obiteljske odnose i roditeljske uloge. U društvenim znanostima pojavljuje se termin “izabrana obitelj” (*family of choice*) koji obuhvaća alternative nuklearnoj heteroseksualnoj obitelji, ali i transformira instituciju moderne obitelji, i to dvojako: ukida izjednačavanje roditeljskih i seksualnih uloga (binarno shvaćanje roditeljstva), kao i heteroseksualnu osnovu roditeljstva. U tom kontekstu pojavljuju se i novine kao što su višestruko roditeljstvo (primjerice, dijete može imati dvije majke i jednog oca) ili ideja da u obiteljski krug ulaze i prijatelji. “Naglasak je na izboru, posvećenosti i prijateljstvu,” objašnjava Švab, ali i na roditeljstvu kao *praksi*, a ne unaprijed zadanoj ulozi majke ili oca.

Kako, dakle, lezbijske obitelji transformiraju ulogu oca? Švab sugerira da postoje tri aspekta: razlikovanje biološkog i društvenog roditeljstva; odvajanje roditeljstva od dominantnih društvenih značenja rodni uloga; i ukidanje poveznice između majčinstva/očinstva i ideje zajedničkog stanovanja. Lezbijski parovi kreiraju kategorije biološkog i društvenog roditeljstva već samom odlukom o tome tko će biti biološki

otac djeteta, odnosno hoće li to biti nepoznata osoba (anonimni donor sperme) – otac koji ima isključivo biološku funkciju – ili poznata, pa čak i lezbijskom paru bliska osoba, koja povrh biološke može preuzeti i društvenu očinsku ulogu te sudjelovati u odgoju djeteta. Istraživanja[‡] su pokazala da se lezbijski parovi često odlučuju za gej donora sperme, i to osobu koju poznaju, budući da je “su-roditeljstvo s drugim gej ili lezbijskim parom uobičajeni i rašireni oblik roditeljstva” među duginim obiteljima, kako navodi Švab. Odluka da otac bude gej muškarac također je utemeljena na uvjerenju da su gej očevi posvećeniji djeci, pouzdaniji i bolji uzori jer podrivaju hegemonijsku ideju maskuliniteta.

Međutim, aktivna uloga oca u svakodnevnom životu lezbijske obitelji nije uvijek percipirana kao isključivo pozitivna. Kako navodi Švab, prisustvo oca kao “trećeg roditelja” unosi dodatnu razinu kompleksnosti u obiteljsku dinamiku i odnose, te balansiranje različitih interesa i odluka može biti vrlo zahtjevno za sve uključene, prvenstveno u smislu emocionalnog i mentalnog rada. Takve situacije predstavljaju društveno neistraženi teritorij u kojem stvaranje novih pravila roditeljstva omogućuje oslobođenje od postojećih pravila (definiranih od strane heteroseksualnog roditeljstva), dok, istovremeno, ulaganje vremena i energije u uspostavljanje i pregovaranje novih roditeljskih odnosa može biti vrlo opterećujuće.

Posljedice redefiniranja uloge oca i očinstva nadilaze okvire obitelji i imaju dubok politički značaj. Kako objašnjava Ana Maskalan, “dekontaminacija ove figure, ispražnjavanje simbola oca od prastarih političkih konotacija autoriteta, discipline i kazne je preduvjet za stvaranje pravednijeg i mirnog društva.”

Korištena literatura:

- Alenka Švab, “New Ways of Parenting: Fatherhood and Parenthood

in Lesbian Families," *Revija za sociologiju*, Vol. 38 No. 1-2, 2007. [PDF](#)

- Ana Maskalan, "U ime oca: rasprava o (novom) očinstvu, njegovim pretpostavkama i preprekama," *Revija za socijalnu politiku*, Vol. 23 No. 3, 2016. [PDF](#)

Tekst je nastao uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama. Dozvoljeno je prenošenje teksta uz navođenje izvora i autorice.

* Lamb, Pleck, Charnov i Levine, "Paternal behavior in humans." *American Zoologist*, 25, 1985.

† Pećnik, Modić Stanke i Tokić Milaković, "Supporting Involved Fathering of Young Children in Croatia: Evaluation of the 'Growing Up Together Fathers' Club," *Društvena istraživanja*, Vol. 31 No. 3, 2022.

‡ Vidi: Donovan, 2000, i Ryan-Flood, 2005.

[# dugine obitelji](#)

[# obitelj](#)

[# roditeljstvo](#)

Tihana Bertek